

КИНО СТИЛІ МЕН КИНО ТІЛІ ТҰЖЫРЫМДАРЫНА ТЕОРИЯЛЫҚ ТАЛДАУ

Баубек Нөгербек¹, Ержан Джумабеков²

^{1,2}Темірбек Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы (Алматы, Қазақстан)

Аңдатпа. Кино тілін және стильді зерттеу кинематографистердің жаһандану мен цифрландыру нәтижесінде орын алған өзгерістерге бейімделуі үшін маңызды. Бұл оларға мәдени және әлеуметтік үрдістерді жақсырақ түсінуге және бейнелеуге мүмкіндік береді. Зерттеу кино тілінің және стильдің дамуының негізгі кезеңдерін анықтап, олардың кино шығармаларындағы мағынаны қалыптастыруға әсерін талдауға бағытталды. Осы мақсатқа жету үшін әртүрлі дәуірлердің кинематографиялық тәсілдері салыстырылып, кино тілінің және стильдің даму кезеңдері мен олардың кино өнеріндегі мағыналық құрылымға ықпалы ретроспективті түрде зерттелді. Кино тілі кадр құру, монтаж және дыбысты біріктіре отырып, фильмдердің эмоциялық атмосферасын қалыптастырады. Дыбыссыз кинодан дыбысты киноға ауысу кино тілінің эволюциясына айтарлықтай әсер етіп, баяндау тәсілдерін байыта түсті: күрделі диалогтар мен музыкалық сүйемелдеу пайда болды. Технологиялық даму – дыбыс енгізуден бастап, түрлі-түсті және цифрлық бейнелеуге дейін – режиссерлерге мағына мен эмоционалдық әсерді күшейту мүмкіндігін кеңейтті. Стильдегі өзгерістер, мысалы, реализмнен модернизмге ауысу, аудиторияның фильмдерді қабылдауына және интерпретациясына айтарлықтай ықпал етті. Мәдени және ұлттық контекст кино шығармаларының өзіндік ерекшеліктерін қалыптастырып, әртүрлі елдердің әлеуметтік-мәдени сипаттарын бейнелейді. Феминистік тәсіл кинодағы гендерлік аспектілерді ашып, стереотиптердің ықпалын көрсетіп, ерлер мен әйелдердің бейнеленуіне жаңа көзқарастар ұсынды. Фильмдер мәдени құндылықтарды қалыптастыру мен таратуда маңызды рөл атқарды, осылайша, визуалды өнер арқылы мәдени алмасуға және әлеуметтік дамуға әсерін тигізді.

Жаңа технологиялардың киноға әсерін әртүрлі мәдени контексте талдау қажеттілігі кинематографиялық техникалардың қоғам мен мәдениетке терең ықпал ететінін көрсетеді. Кино тілі мен стильді зерттеу режиссерлер мен сыншыларға техникалық әдістер мен стильдерді түсіну арқылы фильм сапасын жақсартуға көмектеседі, бұл кинематограф өнерінің дамуына ықпал етеді.

Түйін сөздер: кинематографиялық техникалар, визуалды баяндау, жанрды деконструкциялау, эстетикалық құндылықтар.

Дәйексөз үшін: Баубек, Нөгербек және Ержан Джумабеков. «Кино стилі мен кино тілі тұжырымдарына теориялық талдау». *Central Asian Journal of Art Studies*, т. 10, №1, 2025, 76–96 б., DOI: 10.47940/cajas.v10i1.1022

Авторлар қолжазбаның соңғы нұсқасын оқып, мақұлдады және мүдделер қайшылығы жоқ екендігін мәлімдейді.

Кіріспе

Бұл тақырыптың өзектілігі тек кино өнеріне деген қызығушылықтың артуымен ғана емес, сонымен қатар кинематографиялық көркемдік құралдардың үнемі дамуы нәтижесінде кино тілі мен стиль ұғымдарының жаңа формалар мен мағыналарға ие болуымен байланысты.

Бұл тақырыптың негізгі мәселелерінің бірі — терминологияның екіұштығы мен күрделілігі. Кино тілі кинематографиялық көркемдік құралдардың жиынтығы ретінде сан алуан зерттеулерде әртүрлі түсіндіріледі. Осындай қиындықтар стиль ұғымын анықтауда да туындайды, өйткені ол кинода жанрлық ерекшеліктермен, авторлық көзқараспен, мәдени контекстпен және техникалық тәсілдермен тығыз байланысты.

Визуалды өнер әлемінде кинематограф идеялар мен эмоцияларды кең аудиторияға тиімді жеткізу қабілетінің арқасында маңызды орын алады. Алайда жаңа технологиялар мен платформалардың дамуы нәтижесінде киноның тілі, көркемдік әдістері мен стилистикалық элементтері үнемі өзгеріп отырады.

Цифрлық технологиялар фильмдерді жасау және көрсету әдістерін виртуалды камералар мен күрделі компьютерлік арнайы эффектілерден бастап стримингтік платформаларға дейін өзгертті. Бұл жаңа визуалды және баяндау тәсілдерінің пайда болуына әкеліп, оларды түсіну мен талдауды талап етуде. Цифрлық форматқа көшу — монтаж, ритм және кадр туралы түсініктерді өзгертті және бұл зерттеушілерді классикалық тәсілдерді қайта қарастыруға мәжбүрлейді.

Кинематограф әртүрлі жанрлар мен стильдердің элементтерін біріктіріп, олардың арасындағы шекараларды бұзуда. Цифрлық технологиялар фильмдерді жасаумен қатар, оларды тұтыну тәсілдеріне де әсер етті. Интерактивті және бейсызықты

баяндаулардың маңызы артып, бұл көрерменнің күтуін өзгертіп, әдеттегі баяндау формаларының шекарасын кеңейтуде.

Бұл факторлар кино тілі мен стиль ұғымдарын талдауды ХХІ ғасырдағы жаһандық цифрландыру контекстінде аса өзекті етеді. Тақырыптың маңыздылығы тек кино эстетикасының ерекшеліктерін түсінуде ғана емес, сонымен қатар цифрлық дәуірдегі визуалды бейнелердің табиғатын қабылдауда да жатыр. Кино тілі мен стильді зерттеу режиссерлердің көркемдік көзқарастарын және кинематографиялық баяндау тәсілдерін көрсететін нақты фильмдер мысалында жиі қарастырылады.

Кино тілі мен стиль теориясы көптеген зерттеушілер мен кинематографистердің назарын аударған. Бұл, ең алдымен, киноның тек ойын-сауық құралы ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік-мәдени шындықтарды бейнелейтін және белгілі бір деңгейде өзгертетін маңызды өнер түрі екендігімен байланысты.

Бұл тақырып көптеген ғалымдар тарапынан әртүрлі аспектілерде зерттелді. Семен Фрейлих өз еңбегінде кино өнерін жан-жақты зерттей келе фильмнің стилін кинематографиялық проблема ретінде қарастырды (187). Anthony Nevill бүкіл зерттеуін кинематографтың өзіндік ерекшеліктеріне арнады (27). Ол кино теориясын және киноға тән әртүрлі стильдерді егжей-тегжейлі талдады. Robert Stam фильмдерді жасау теориясы мен кино жанрларын зерттеді (13), оның жұмысы кинематографтың қалыптасуына дейінгі тарихи контекске негізделген. В. Brown кино тілінің қалыптасуы мен кино теориясын қамтитын еңбектерінде теориялық талдауды практикалық мысалдармен толықтырды (44). Dadi мен Iftikhar өз зерттеулерінде реализм және фабула әдістеріне тоқталды (53), бірақ бұл әдістер кинематограф пен кино индустриясы тұрғысынан қарастырылды. Daniel Maddock кинематографтағы негізгі әдістер мен

олардың практикалық қолданылуын зерттеді (16). Отандық кинотанушылар ішінен Бауыржан Нөгербек кино тілін фольклорлық негіздермен байланыстыра отырып зерттеген (65), Инна Смаилова жастар киносындағы режиссерлік стиль мәселелеріне еңбектерін арнаған (24). Авторлық кино және арт-синема тұрғысынан қазақ киносындағы стильдік ерекшеліктерді Алма Айдар талдаған болатын (78).

Алайда, трансмәдениетті кино тілі әлі де аз зерттелген. Әртүрлі мәдениеттер дәстүрлі кинематографиялық тәсілдерді қалай бейімдейтіні мен өзгертетіні қызықты бағыттардың бірі болып табылады. Сонымен қатар, экологиялық және постколониялық тәсілдер, мәдениеттердің өзара әрекеттесуі мен киноның әлеуметтік өзгерістерге әсерін зерттеу өзекті болып қала беруде.

Жанрлық конвенциялардың өзгеруін талдау және киноның кеңістіктік және уақыттық қабылдауға психологиялық әсері де маңызды зерттеу бағыттарының қатарында. Феминистік кинотілін талдау гендерлік мәселелердің кино стильдері мен техникалық аспектілеріне қалай ықпал ететінін аша алады.

Бұл зерттеудің мақсаты — кино тілі мен стиль эволюциясының негізгі кезеңдерін анықтау. Осы мақсатқа жету үшін келесі міндеттер қойылды: ХХІ ғасыр кинематографиясындағы кино тілі мен стиль эволюциясының негізгі үрдістерін анықтау, олардың өзара байланысын талдау; цифрлық кинематография жағдайында олардың көрермен тарапынан қабылдануындағы өзгерістерді саралау; кино тілінің эволюциялық кезеңдерінің кино шығармаларындағы мағынаны қалыптастыруға ықпалын зерттеу.

Зерттеу әдістері

Кино тілі мен стилінің дамуының өзгерістері анықталып, олардың эволюциясы дыбыссыз кино дәуірінің (1920-1930 жж.) пайда болуынан бастап

ХХІ ғасыр фильмдеріне дейін зерттелді. Зерттеу аясында кинематографиялық техникалар мен стильдердің дамуы жан-жақты қарастырылып, кино тарихындағы әртүрлі кезеңдер қамтылды. Бұл дыбыссыз кино дәуірінен бастап цифрлық технологияларды енгізуге дейінгі кино тілі эволюциясының негізгі кезеңдерін жүйелі түрде жинақтауға мүмкіндік берді.

Зерттеу монтаж тәсілдеріндегі, кадр құрудағы және дыбысты пайдаланудағы өзгерістерге бағытталу арқасында фильмдердегі мағынаны жасау мен қабылдау тәсілдеріне айтарлықтай ықпал етті. Сондай-ақ, мәдени және әлеуметтік өзгерістердің кинематографиялық тәжірибелер мен тақырыптарға қалай әсер еткені талданып, киноның әртүрлі тарихи оқиғалар мен қоғамдық көңіл-күйді қалай бейнелегені анықталды. Бұл кино өнерінің техникалық қырларын ғана емес, мазмұндық ерекшеліктерін де тереңірек түсінуге мүмкіндік берді.

Зерттеу барысында әртүрлі мәдени және тарихи контекстерде қолданылған кинематографиялық тәсілдер мен стильдер салыстырылды. Талдау әртүрлі елдер мен дәуірлерге тиесілі фильмдерді қарастырып, әр мәдениеттегі киноның өзіндік және ортақ сипаттарын бағалауға мүмкіндік берді. Монтаж техникасы, кадр құру, дыбыс пен жарықты қолдану тәсілдерінің әр кезеңде қалай бейімделгені немесе өзгеріске ұшырағаны ерекше назарға алынды. Бұл әлеуметтік, саяси және мәдени факторлардың кино стилінің өзгеруіне қалай әсер еткенін анықтауға көмектесті.

Зерттеу нәтижесінде түрлі тарихи және мәдени жағдайлардың ұлттық кинематография ерекшеліктерін қалыптастырудағы рөлі және олардың жаһандық кино өндірісіне ықпалы анықталды. Сонымен қатар, өткен дәуірлердің маңызды фильмдері талданып, кинематографиялық техникалардың дамуы және олардың көрермен қабылдауына әсері бағаланды. Зерттеу үдерісі таңдалған фильмдердің

құрылымы, стилі, баяндау әдістері мен визуалды тіліне мұқият талдау жүргізуді қамтыды. Бұл әдіс технологиялық және стильдік ауысулардың негізгі кезеңдерін анықтауға, оқиға баяндау тәсілдерінің және эмоциялық әсер қалыптастыру әдістерінің қалай өзгергенін түсінуге мүмкіндік берді.

Талдау сондай-ақ технологиялық өзгерістер мен қоғамдық көңіл-күйдің кинематографиялық тенденцияларға қалай ықпал еткенін бағалауға мүмкіндік берді. Әртүрлі уақыт кезеңдері мен мәдени контексттердің кино тақырыптары мен техникаларын тандауға әсері ерекше назарға алынды, бұл кинематографияның уақыт өте келе қалай дамығанын түсінуге көмектесті. Тарихи маңызды фильмдерді зерттеу киноның әлеуметтік өзгерістердің, соғыстардың, мәдени революциялардың және технологиялық жетістіктердің көрінісі болғанын көрсетті.

Жалпы тенденцияларды талдаумен қатар, жеке режиссерлер мен олардың кино тіліне қосқан үлестері де зерттелді. Фильмдерді терең зерттеу олардың өзіндік ерекшеліктері мен жаңашыл тәсілдерін айқындауға көмектесті, бұл өз кезегінде келесі буын кинематографистеріне ықпал еткен. Бұл тәсіл киноны өнер ретінде қалыптастыратын үдерістерді тереңірек түсінуге, сондай-ақ киноның қоғамға ықпалын бағалау үшін тарихи контексттерді жан-жақты талдаудың маңыздылығын атап өтуге мүмкіндік берді.

Пікірталас

Кино тілі мен стильдері кинематограф теориясының маңызды аспектілері болып табылады, олар фильмдердегі ақпаратты жеткізу мен қабылдау тәсілдерін анықтайды. Кино тілі — бұл режиссердің бейнелер жасау, сюжетті жеткізу және көрерменге эмоциялық әсер ету үшін қолданатын техникалық және көркемдік құралдарының күрделі жиынтығы. Оған кадр құру, монтаж, операторлық

жұмыс, дыбыстық сүйемелдеу және актерлік ойын сияқты әртүрлі элементтер кіреді, олар бірігіп, фильмнің визуалды және эмоциялық атмосферасын қалыптастырады. Кино тілі тарихи даму барысында технологиялық инновациялар, әлеуметтік-мәдени өзгерістер және режиссерлердің шығармашылық талғамдарының ықпалымен эволюцияға ұшырады.

Кино стильдері — бұл белгілі бір режиссерлердің немесе кинематографиялық бағыттардың шығармаларына тән тәсілдер мен ерекшеліктер. Олар реализмнен символизмге, экспрессионизмнен минимализмге, классикалық Голливудтан тәуелсіз киноға дейін әртүрлі формада көрініс табады. Әрбір стильдің өзіндік сипаттамалары бар, олар фильм эстетикасы мен мағынасын анықтайды.

Мысалы, реализм шынайы өмірді барынша дәл бейнелеуге және оны экранда көрсетуге ұмтылады, ал экспрессионизм кейіпкерлердің ішкі әлемін беру үшін эмоциялық шиеленісті арттыруға, ерекше ракурстар мен бейнелерді қолдануға негізделеді. Кино стильдері белгілі бір мәдени контекстермен, тарихи оқиғалармен немесе режиссерлердің жеке көркемдік ұстанымдарымен байланысты болуы мүмкін, бұл оларға бірегейлік пен кинематография үшін ерекше маңыз береді.

1920-1930 жылдары үнсіз кинодан дыбысты киноға көшу баяндау әдістері мен фильмдердің стильдік ерекшеліктеріне үлкен өзгеріс әкелді. Бұл кезеңде күрделі диалогтар, музыка және жаңа монтаж тәсілдері пайда болып, кино тілін байыта түсті. Кейіннен түрлі-түсті кино мен компьютерлік арнайы эффекттердің дамуы кинематографиялық тілдің визуалды және стильдік элементтерін түбегейлі өзгертіп, оны одан әрі жетілдіруге мүмкіндік берді.

Киноның дамуының алғашқы маңызды кезеңі XIX ғасырдың соңында

кинематографтың пайда болуымен байланысты. Бұл кезде режиссерлер қарапайым визуалды тәсілдер мен негізгі монтаж элементтерін қолданып, эксперименттер жүргізді. Мысалы, ағайынды Люмьерлер, Жорж Мельес және басқа да кино өнерінің пионерлері статикалық кадрлар арқылы қарапайым баяндау формаларын дамытып, кейіннен негізгі монтаж қағидаттарын қолдана бастады.

1920—30 жылдары үнсіз кинодан дыбысты киноға көшу баяндау тәсілдері мен фильм стиліне айтарлықтай өзгерістер енгізді. Дыбыстың және музыканың қолданылуы көрерменмен өзара әрекеттесу тәсілдерін өзгертті, диалог пен дыбыстық атмосфера баяндаудың ажырамас элементтеріне айналды. Бұл кезең күрделі диалогтардың және жаңа монтаж тәсілдерінің пайда болуымен ерекшеленді.

XX ғасырдың ортасында түрлі-түсті пленканың және кең форматты түсірілімнің дамуы кино тілінің жаңа деңгейге көтерілуіне ықпал етті. Классикалық Голливуд күрделі визуалды эффектілер мен монтажды қолдана отырып, жоғары бюджетті фильмдер формуласына негізделді. Сонымен қатар, итальяндық неореализм мен француздық жаңа толқын сияқты бағыттарды қамтитын еуропалық кино табиғи диалогтарға және деректі стильдегі түсірілімдерге басымдық берді.

XX ғасырдың соңы мен XXI ғасырдың басындағы цифрлық технологиялар визуалды эффектілер мен түсіру әдістерін түбегейлі өзгертті, бұл режиссерлерге стиль мен баяндау құрылымымен еркін тәжірибе жасауға мүмкіндік берді. Мысалы, Джеймс Кэмеронның «Аватар» фильмі компьютерлік графика мен виртуалды түсіру технологиялары бойынша жаңа стандарттарды қалыптастырып, цифрлық технологиялар арқылы бүтін бір әлем жасады. Бұл технологиялық жаңалықтар тек визуалды тәсілдерге ғана емес, сонымен қатар

баяндау мүмкіндіктеріне де кең жол ашты.

Кино стильдері — бұл режиссерлердің көркемдік көзқарастарын білдіру және бірегей эстетиканы жасау үшін қолданатын әртүрлі көркемдік тәсілдер мен техникалар жиынтығы. Әрбір стильдің өзіндік ерекшеліктері бар, олар түсірілім, монтаж, жарық пен дыбысты қолдану әдістерін, сондай-ақ сюжеттік құрылым мен бейнелердің ерекшеліктерін қамтиды.

Осы зерттеуде ең кең таралған кино стильдері қарастырылып, олардың егжей-тегжейлі талдауы ұсынылған. Толық түсінік алу үшін стильдерге қатысты мәліметтер, олардың кинода қолданылу мысалдары мен ерекшеліктері кестеде көрсетілген (Кесте 1).

Реализм барынша шынайы өмірді бейнелеуге бағытталған. Осы стильде жұмыс істейтін режиссерлер шынайы оқиғалар мен кейіпкерлерді бұрмалаусыз немесе безендірусіз объективті түрде көрсетуге ұмтылады. Кинематографиядағы реализм асыра сілтеусіз және жасанды әшекейлеусіз шынайылықты мүмкіндігінше дәл жеткізуге талпынады. Бұл стиль көбінесе күнделікті өмірді және нақты әлемнің мәселелерін бейнелеу үшін қолданылады. Реалистік кино табиғи декорациялармен, табиғи жарықпен және кейде деректі тәсілдерді пайдаланумен ерекшеленеді. Реализм стилінде түсірілген фильмдер адам өмірі мен қоғамдық шындықты шынайы әрі шыншыл бейнелеуге ұмтылады, бұл көрерменге экрандағы кейіпкерлер мен оқиғалармен өзара байланыс орнатуды жеңілдетеді (Artstream 53).

Экспрессионизм кейіпкерлердің эмоциялық және психологиялық жай-күйін айшықты көркемдік құралдар арқылы жеткізуге бағытталған. Оған ашық жарық пен қара түстердің қарама-қайшылығы, ерекше ракурстар мен метафоралық бейнелер жатады. Кинематографиядағы экспрессионизм

Кесте 1. Киноның негізгі стильдері және олардың мысалдары. Дереккөз: авторлар құрастырған.

Стиль атауы	Стильдің негізгі идеясы	Фильм мысалы	Стильдің көрініс беру аспектілері
Реализм	Шынайы өмірді барынша дәл бейнелеу	Ағайынды Дарденн	Шынайы оқиғалар мен кейіпкерлерді ешқандай әсірелеусіз көрсету
Экспрессионизм	Эмоциялық және психологиялық күйді жеткізу	Калигари	Айқын жарық пен қараңғы контрастар, ерекше ракурстар
Натурализм	Пайымдау мен баяндаудың қарапайымдылығы	Дарденн фильмдері	Шынайылыққа, бөлшектер мен түпнұсқалыққа баса назар аудару
Символизм	Символдар мен аллегорияларды қолдану	Линч фильмдері	Символика мен аллегориялар арқылы мағына беру және көрерменге ой салу
Жаңа толқын	Дәстүрлі формалар мен баяндау құрылымдарымен эксперименттер	Трюффо фильмдері	Темп, монтаж және баяндау тәсілдерін өзгерту

— кейіпкерлердің эмоциялары мен ішкі әлемін форма мен түсті күшейту арқылы жеткізетін көркемдік стиль. Бұл стильдегі фильмдер көбінесе жарық пен көлеңкенің айқын контрастарын, ерекше ракурстарды және абстрактілі декорацияларды пайдаланып, сюжеттің психологиялық аспектілерін көрсетеді. Экспрессионистік туындылар гиперболаланған бейнелер мен символика арқылы ерекше әрі көпқабатты атмосфера жасайды. Экспрессионизмнің негізгі мақсаты — шындықты жай ғана көрсету емес, керісінше кейіпкерлердің эмоциялық күйін және ішкі әлемін жеткізу. Бұл стиль адам сезімдері мен ойларын зерттеу үшін жиі қолданылады, сондай-ақ абстрактілі идеялар мен концепцияларды айқындау құралы ретінде пайдаланылады.

Натурализм, реализмге ұқсас, шынайылықты бейнелеуге ұмтылады, бірақ ол егжей-тегжейлер мен шынайылыққа ерекше назар аударады. Бұл стиль баяндаудағы қарапайымдылық пен туралықты баса көрсетеді. Кинодағы натурализм — шынайылықты әшекейлеусіз және күрделі стилизациясыз бейнелеуге талпынатын

стиль. Бұл бағыттағы фильмдер баяндаудың қарапайымдылығымен және туралығымен, сондай-ақ егжей-тегжейлер мен шынайылыққа ерекше көңіл бөлуімен ерекшеленеді. Натуралистік туындылар көбінесе табиғи жарықты, шынайы декорацияларды және шынайы актерлік ойындарды пайдалана отырып, көрерменге оқиға орнында болғандай әсер қалдыруға тырысады. Натурализмнің негізгі идеясы — әлемді бар болмысымен, оның проблемалары, қақтығыстары және адамдық кемшіліктерімен көрсету. Бұл стиль әлеуметтік және экономикалық мәселелерді айқындау үшін, сондай-ақ терең психологиялық және моральдық сұрақтарды зерттеу үшін қолданылуы мүмкін. Айта кету керек, натурализм тек реалистік көріністермен шектелмейді, керісінше, көрерменде эмоционалдық және эмпатиялық әсер тудыруға бағытталған шынайылық иллюзиясын жасауға ұмтылады (Smith 112).

Символизм — мағынаны жеткізу және көрерменді ойландыру үшін символдар мен аллегорияларды пайдаланатын стиль. Бұл стильде жұмыс істейтін режиссерлер идеялары мен концепцияларын жеткізу

үшін метафоралар мен абстрактілі бейнелерге жиі жүгінеді. Кинодағы символизм — мағынаны беру және көрерменді тәрбиелеу мақсатында символдар мен аллегорияларды пайдаланатын көркемдік стиль. Бұл бағыттағы фильмдер терең символизмге, жасырын мағыналарға және көпқабатты бейнелерге ие. Символистік туындыларда кинотіл элементтері тек баяндау үшін ғана емес, сонымен қатар метафоралар мен ассоциациялар жасау үшін қолданылады, бұл көрерменге киноөнерді бірнеше деңгейде қабылдауға мүмкіндік береді. Символизмнің негізгі мақсаты — оқиғалар мен әрекеттерді көрсету ғана емес, сонымен бірге көрерменде терең ой мен эмоциялық реакция тудыру, сондай-ақ кеңірек тақырыптар мен идеяларға ой салу. Бұл кино стилі философиялық, этикалық және рухани мәселелерді зерттеу үшін, сондай-ақ архетиптік бейнелер мен мифологиялық сюжеттерге жүгіну үшін қолданылады. Символизм көрерменге шығарманы өзінше қабылдауына мүмкіндік беретін көпмәнділікке ие, осылайша әр көрермен туындыдан өз мағынасын таба алады (Frye, Steven 48).

«Жаңа толқын» стилі дәстүрлі кинематографиялық формалар мен баяндау құрылымдарына эксперимент жасаумен сипатталады. Жаңа толқын режиссерлері фильмнің ырғағы, монтажі және баяндау тәсілдерімен ойнап, кино өнеріне тың және жаңашыл көзқарас қалыптастырады. Жаңа толқын — XX ғасырдың екінші жартысында пайда болған көркемдік бағыт, ол сюжет құрылымына, түсіру техникасына және көркемдік өрнектеуге эксперименталды көзқараспен қараумен ерекшеленеді. Бұл бағыттағы фильмдер әдетте дәстүрлі сценарий құрылымынан ауытқып, ерекше кинематографиялық тәсілдерді (мысалы, режиссерлік автопортрет, монтаждық эксперименттер, төмен бюджеттер және т. б.) пайдаланады және күнделікті сюжеттер мен кейіпкерлерге

назар аударады. Жаңа толқынның негізгі мақсаты — дәстүрлі кинематографиялық стереотиптерді бұзу және реализмге жақын, әлеуметтік-мәдени шындықты көрсететін жаңа өнер формаларын қалыптастыру. Бұл бағыттағы фильмдер қазіргі кинематографияға жаңашыл идеялар мен техникалық шешімдерді енгізу арқылы үлкен әсер еткен. Жаңа толқын белгілі бір географиялық шеңбермен немесе нақты стильмен шектелмейді, керісінше, шығармашылық еркіндік пен инновацияларға деген ұмтылысты білдіреді (Graham et al. 98).

XX ғасырдағы қылмыстық драма мен триллер жанрларында классикалық жанрлар мен дәстүрлердің, соның ішінде фильм-нуар принциптерінің ықпалы айқын байқалады. Квентин Тарантино мен ағайынды Коэнды сияқты көптеген режиссерлер Голливудтың Алтын дәуірінің фильмдерінен шабыт алып, ретроспективті тәсілдерді қолданады, бірақ оларды XX ғасыр көрермендерінің талғамы мен технологиялық мүмкіндіктеріне бейімдейді. Бұл тарихи ықпалдар мен стильдердің әлеуметтік-мәдени өзгерістер мен техникалық прогресс әсерінен қалай трансформацияланғанын және олардың өткен дәуірлерден қазіргі заман фильмдеріне қалай өткенін қадағалауға мүмкіндік береді.

Дыбыссыз кино кезеңі визуалды баяндаудың негізгі әдістерін қалыптастырды, олардың көпшілігі XX ғасыр фильмдерінде әлі де қолданылады. Мысалы, Чарли Чаплин мен Бастер Китон еңбектерінде кеңінен қолданылған ірі пландар мен мәнерлі актерлік ойын эмоцияларды жеткізу және комедиялар мен драмалардағы комедиялық жағдайларды жасау үшін әлі де өзектілігін сақтауда (Wallen 13). Сонымен қатар, дыбыссыз кино монтаж бен ритмнің негізін қалады, бұл қағидалар қазіргі кинематографияда да маңызды рөл атқарады.

Цифрлық технологиялар кино тілінің кейбір көне әдістерін жаңа форматта қайта жандандыруға мүмкіндік берді. Мысалы, 2010—2024 жылдардағы фильмдерде ретро эстетиканы немесе ертеректегі кино дәуірлеріне стилизация жасау үшін түстік түзету мен компьютерлік графика жиі қолданылады. Коэн бауырларының «*О, бауырым, қайдасың?*» (2000) фильмінде ескі фотосуреттерді еске түсіретін түстік палитра қолданылған, бұл өткен ғасырдың атмосферасын қалыптастыруға ықпал етеді. Зерттеу көрсеткендей, сызықтық емес баяндау, стримингтік сервистер және жоғары сапалы визуалды эффектілерге дағдыланған көрермендер кинематографиядан неғұрлым интерактивті әрі күрделі тәсілді күтеді. Бұл режиссерлерді жаңа күтулерге сай келетін ерекше нарративтік құрылымдары мен эксперименталды визуалды стилистикасы бар фильмдер жасауға ынталандырады.

Ескі стильдер мен техникалар кинематографияға ықпал етуді жалғастыруда. Олар оның визуалды және нарративтік палитрасын байытып, дәстүрлердің сабақтастығын қамтамасыз етеді және эксперименттерге жаңа мүмкіндіктер ашады.

Реализм, экспрессионизм, натурализм, символизм және басқа да стильдердің негізгі сипаттамалары олардың кинематографиялық өнерге ықпалын айқын көрсетеді. Кино тілі мен стильдерінің уақыт өте өзгеруін зерттеу олардың эволюциясын тереңірек түсінуге, негізгі ерекшеліктерін анықтауға және кинематографтың дамуындағы рөлін белгілеуге мүмкіндік берді. Кино тілін, сондай-ақ оның негізгі құрамдастарын зерттеу әртүрлі көзқарастар мен әдістерді қамтиды. Кино тілі — әртүрлі теорияларды біріктіретін көпқырлы ұғым. Әр стиль кинематографиялық өнерге өзіндік ықпалын тигізеді. Әртүрлі көзқарастар мен әдістерді жинақтау олардың мәні мен маңызын тереңірек түсінуге ықпал етеді.

Кино тілі өзінің алуан түрлі әдістері арқылы көрерменге визуалды және дыбыстық әсерлер арқылы ықпал етеді. Мысалы, Дэвид Финчердің «*Жеті*» фильмі түстік палитра мен дыбыстық дизайнды қолдану арқылы шиеленісті атмосфера құрып, оның қою тақырыбын айқындайтынын көрсетеді. Кино стильдері сюрреализмнен постмодернизмге дейін дамып, әртараптанды. Кристофер Ноланның «*Бастау*» фильмі дәстүрлі емес баяндау құрылымы мен күрделі монтаж әдістерін қолдана отырып, бірегей стиль мен көрерменге әсер етудің жаңа тәсілін көрсетеді.

Мысалы, Жан Коктоның «*Орфей*» фильмі 1940-жылдардағы кинематографиялық жаңашылдардың визуалды эффектілер мен монтаж арқылы жаңа стильдер мен үрдістерді қалай қалыптастырғанын көрсетеді. Салыстырмалы талдау әртүрлі кинематографиялық мектептер мен режиссерлер арасындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтауға мүмкіндік берді. Мысалы, Федерико Феллини мен Андрей Тарковский фильмдерін салыстыру олардың әрқайсысы визуалды және символикалық тәсілдерді өздерінің ерекше эстетикасы мен философиясын жеткізу үшін қалай қолданатынын көрсетеді.

Кино тілі мен кино стильдері кинематограф тарихында эстетикалық және мәдени маңызға ие. Ларс Фон Триердің «*Қараңғыдағы биші*» фильмі кинематограф өнерінде жаңа перспективалар ашып, өзіндік сана мен субъективтілік мәселелерін талқылауға итермелейді. Бұл аспектілерді түсіну кинематографиялық теорияны ғана емес, сонымен қатар көрермендердің мәдени және эстетикалық тәжірибесін байытады.

Кино тілі мен стильдерін зерттеу кинематографтың көрерменге ықпал ету механизмдерін тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Мысалы, Шон Пенннің «*Жабайы табиғатқа*»

фильмі шынайы камера техникасын пайдалану арқылы көрерменге оқиғаларға тікелей қатысушыдай әсер береді және эмоционалдық ықпалды күшейтеді. Кубриктің «2001 жыл: Ғарыштық одиссея» фильмін талдау оның симметриялы кадрларды және баяу панорама әдістерін ұнататынын көрсетеді, бұл оның фильмдеріне эпикалық сипат пен терең мағына береді.

Фриц Лангтың 1927 жылы түсірілген «Метрополис» фильмі алғашқы арнайы эффектілер мен архитектуралық декорацияларды виртуалды әлем құру үшін қолдану әрекеттерін көрсетеді. Бұл тәсіл кейіннен кинематографияда кең таралған әдіске айналды. Роман Полански

мен Кристофер Нолан фильмдерінің салыстырмалы талдауы көрерменге ұқсас әсер ету үшін қолданылатын әртүрлі стилистикалық және көркемдік әдістердің айырмашылықтарын анықтауға мүмкіндік береді.

«Кинематография дамуының хронологиясы: негізгі кезеңдер мен технологиялық өзгерістер» (Кесте 2) атты кесте кинематография эволюциясының негізгі кезеңдерін, түсірілім, монтаж, жарықтандыру ерекшеліктерін және басқа да процестерді көрнекі түрде көрсетеді.

Кинотілдің эволюциясы мен оның техникалық аспектілерін тарихи кезеңдер тұрғысынан зерттеу барысында негізгі назар кинематографиялық техникалар

Кесте 2. Кинематография дамуының хронологиясы: негізгі кезеңдер мен технологиялық өзгерістер. Дереккөз: автордың негізінде құрастырылған

Кезең	Ерекшеліктер	Түсірілім технологиялары	Монтаж және кадрлау ерекшеліктері	Жарықтандыру
Дыбыссыз кино (1890-жылдар - 1927)	Дыбыстың жоқтығы, визуалды баяндауға баса назар аудару, диалогтар мен сипаттамалар үшін титрлер қолдану	Қолмен басқарылатын камералар, қара-ақ пленка	Қарапайым монтаж, статикалық және ұзақ кадрлар	Табиғи және жасанды жарықтандыру, көбінесе драмалық әсер үшін контрастты
Дыбыстың енгізілуі (1927 - 1950-жылдар)	Дыбыс пен бейненің синхронизациясы, диалогқа негізделген жанрлардың дамуы	Дыбыстық камералар, оптикалық жазу жабдықтары	Дыбыстық жолмен үйлескен монтаж, әрекет пен дыбысты синхрондау үшін монтаждық өтпелерді пайдалану	Көру және дыбысты қабылдау сапасын жақсарту үшін жұмсақ және әртүрлі жарықтандыру
Түстің енгізілуі (1930-жылдар - 1960-жылдар)	Түрлі-түсті бейне, эмоционалды әсерді күшейту	Техниколор және басқа түрлі-түсті технологиялар	Кадрлау мен монтажда түсті қолдану арқылы көңіл-күй мен визуалды әсерді арттыру	Түсті дәл жеткізу үшін жақсартылған жарықтандыру, фильтрлерді қолдану
Цифрлық технологияларға көшу (1990-жылдар - 2024)	Жетілдірілген визуалды және дыбыстық эффектілер, постпродакшн үдерісінің жеңілдеуі	Цифрлық камералар, компьютерлік монтаж	Күрделі өтпелер, арнайы эффектілер мен компьютерлік графиканы қамтитын кеңейтілген монтаж мүмкіндіктері	Постпродакшнда оңай түзету және өңдеу мүмкіндігі бар жарықтандырудың алуан түрлілігі

мен әдістердің дамуына және өзгеруіне аударылды. Әсіресе, дыбыссыз кинодан дыбысты киноға көшу, түрлі-түсті пленканың енгізілуі және цифрлық технологиялардың фильм өндірісі мен постөндірісіне әсері сияқты маңызды технологиялық жаңалықтарға баса назар аударылды. Бұл тақырыпты А. Kerlan өз еңбегінде қарастырған (18). А. Kerlan зерттеуінде кино саласындағы әрбір ірі технологиялық прогресс — дыбыстың, түстің енгізілуі мен XX ғасырдағы цифрлық технологиялардың дамуы — кинотілге ықпал етіп, режиссерлерге көркемдік және баяндау тәсілдерін кеңейтуге мүмкіндік бергенін көрсетеді. Бұл зерттеу А. Kerlan еңбегімен үндес келеді, өйткені екі жұмыс та кино технологияларының эволюциясына және олардың кинотілге әсеріне назар аударады. Екі зерттеуде де дыбыссыз кинодан дыбысты киноға көшу, түстің енгізілуі және цифрлық технологиялардың әсері сияқты негізгі технологиялық жаңалықтардың режиссерлердің көркемдік мүмкіндіктерін кеңейтіп, баяндау құрылымына және фильмдердің эмоциялық әсеріне ықпал еткені атап көрсетіледі.

Зерттеу кинематографиялық стильдердің кино мағынасын қалыптастыру мен интерпретациялауға әсерін де қарастырады. Бұл тақырыпты талдау әртүрлі режиссерлік және жанрлық тәсілдер фильмнің баяндау мен визуализация әдістерін қалай қалыптастыратынын және олардың аудитория қабылдауына қалай әсер ететінін анықтауға мүмкіндік берді. Кинематографиялық стильдердің кино мағынасын қалыптастыру мен интерпретациялауға әсері Alex Malaina (25) және Jonathan Strickland (58) зерттеулерінде де орталық тақырып ретінде қарастырылған.

Alex Malaina өз еңбектерінде кинематографиялық техникалар мен мәдени контекст арасындағы өзара байланысты зерттейді. Ол кино стильдері

мәдени және әлеуметтік өзгерістерді бейнелеп қана қоймай, қоғамдық қабылдауды қалыптастыруға белсенді түрде қатысатынын анықтады. А. Malaina кино өнер түрі ретінде мәдени дискурстарды модельдеуде маңызды рөл атқаратынын және әлеуметтік өзгерістер құралы бола алатынын айтады. Ал J. Strickland кинематографиялық стильдердің көрерменнің эмоционалдық жағдайына және психологиялық реакциясына әсер етуіне назар аударады. Оның зерттеулері кейбір визуалды және дыбыстық техникалар аудиторияның эмоционалдық жауабын күшейтіп, фильмнің сюжеттік әлеміне тереңірек бойлауына ықпал ететінін көрсетеді. Strickland бұл механизмдерді түсіну тиімді әрі әсерлі кинематографиялық туындылар жасау үшін қолдануға болатынын атап өтеді. Бұл мақала Alex Malaina және Jonathan Strickland зерттеулерімен тығыз байланысты, өйткені үш зерттеу де әртүрлі кинематографиялық тәсілдердің көрерменнің фильмді қабылдауына қалай ықпал ететінін қарастырады. Alex Malaina кино техникасы мен мәдени контекст арасындағы байланысты талдай отырып, киноның мәдени дискурстарды қалыптастырудағы рөлін ерекше көрсетеді, ал Jonathan Strickland киноның эмоционалдық әсерін арттыру жолдарын қарастырады. Бірігіп, бұл зерттеулер киноның аудиторияға әсерін кешенді түсінуге көмектеседі және кинематографты тиімді коммуникация және ықпал ету құралы ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Феминистік кинотілді талдау тақырыбы да қарастырылды. Гендерлік мәселелер фильмдердің стильдік және техникалық аспектілеріне айтарлықтай әсер етеді. Кинематографияда гендерлік тақырыптың жарықтандырылуы режиссерлердің визуалды және дыбыстық әдістерді гендерлік стереотиптерді күшейту немесе оларды бұзу үшін қалай қолданатынын көрсетті. Мысалы, ракурс таңдау, жарықтандыру және монтаж

белгілі бір гендерлік рөлдерді ерекше көрсетуі немесе керісінше, дәстүрлі ер мен әйел бейнелерінен ауытқитын контекстерде кейіпкерлерді бейнелеуі мүмкін.

Ақмарал Қасымханова, Владимир Попов және Баубек Нөгербек те қазақ киносы контекстінде визуалды және дыбыстық әдістерді зерттеген (121). Олар өз зерттеулерінде қазақ режиссерлері цифрлық технологияларды фильмдерде қалай бейімдеп, қолданғанын талдап, бұл өзгерістердің қазақ аудиториясы киноны қалай қабылдайтынына әсерін қарастырды. Зерттеушілер жаһандануға қарамастан, қазақ киносының өзіндік мәдени ерекшеліктерін сақтап қалғанын және бұл ерекшеліктер тақырып, символика және баяндау әдістерінде көрініс табатынын анықтады. Визуалды және дыбыстық технологияларды енгізу кинотілдің көркемдік палитрасын байытып, фильмдерді көркемдік тұрғыдан әсерлі және эмоциялық тұрғыдан қанық ете түсті, бұл көпұлтты қоғамда мәдени өзара әрекеттесуді тереңдетуге ықпал етеді.

Бұл зерттеулер технологиялық дамудың кино техникасына, стиліне және фильмдерді қабылдау тәсілдеріне қалай ықпал ететінін көрсетеді. Екі зерттеу де цифрлық технологияларды енгізу режиссерлердің визуалды және дыбыстық эффектілерді қолдану мүмкіндіктерін кеңейтіп, киноның көркемдік әсерін күшейтетінін және аудиторияны оқиға әлеміне тереңірек тартатынын атап көрсетеді.

Keith Newlin және Babu Karthick зерттеулерінде де киноның мәдени және эстетикалық маңыздылығы талқыланады, олардың әрқайсысы осы кең ауқымды тақырыптың әртүрлі аспектілеріне назар аударады. Keith Newlin өз еңбектерінде кинодағы реализмге басымдық береді. Ол фильмдердегі шынайы бейнелеу әлеуметтік және мәдени жағдайларды терең түсінуге және көрсетуде қандай рөл атқаратынын зерттейді. Keith Newlin кино

реализмінің тек көрнекі және баяндау нақтылығына ғана ұмтылмайтынын, сонымен қатар оны әлеуметтік пікір білдіру құралы ретінде пайдаланып, көрермендерді қоршаған ортаны жақсырақ ұғынуға және оған сыни көзқараспен қарауға ынталандыратынын анықтайды.

Babu Karthick киноның эстетикалық және мәдени маңыздылығын «Нарния шежіресі» фильмдер топтамасы арқылы зерттейді (32). Ол бұл фильмдердің мифологиялық және фантастикалық элементтерді қолдану арқылы бай әрі көп мағыналы әлемдер құрудағы рөлін талдайды. Бұл тек көрермендерді қызықтырып қана қоймай, сонымен қатар күрделі моральдық және этикалық дилеммаларды ұсынады. Babu Karthick мұндай фильмдердің көрермендерге қызықты ойын-сауық қана емес, сонымен бірге мәдени құндылықтарды қалыптастыруға және ортақ мәдени әңгімелер арқылы қоғамдық байланыстарды нығайтуға ықпал ететінін тұжырымдайды. Үш зерттеу де киноның ойын-сауықтық сипатымен қатар терең мәдени және әлеуметтік ықпалын атап көрсетеді.

Dana Amirbekova, Baubek Nogerbek, Alma Aidar, Aidana Muratkyzy, Aibek Kudabayev арт-стрим киносының халықаралық және ұлттық деңгейдегі даму тенденцияларын, әсіресе Қазақстан мысалында, қарастырды (14). Ол Қазақстан кинематографиясының ұлттық мәдени болмыстың және жаһандық кино үрдістерінің ықпалымен қарқынды дамып келе жатқанын анықтады. Авторлар ұлттық бірегейлікті сақтау мен халықаралық кинематографиялық тәжірибелерді қолданудың үйлесімі қазақстандық артстрим киносын әлемдік аренада нығайтып, оны әртүрлі елдердегі көрермендер үшін қолжетімді әрі түсінікті етіп отырғанын атап өтті. Бұл зерттеулер кинематографиялық өнердің әлеуметтік-мәдени түсініктерді қалыптастырудағы және мәдени алмасу мен әлеуметтік

өзгерістерді іске асырудағы рөлін қуаттайды.

Нәтижелер

Тарихи перспективаның призмасы арқылы жүргізілген зерттеу кинотілдің дамуындағы негізгі кезеңдерді, атап айтқанда ерте кезеңдегі дыбыссыз кино тәжірибелерінен бастап 2010-2024 жылдар аралығындағы цифрлық технологияларға дейінгі кезеңдерді анықтады. Дыбыссыз кинодан дыбысты киноға өту, түрлі-түсті пленканың және кең форматты түсіру әдістерінің пайда болуы, одан кейін өндірістің цифрландырылуы режиссерлердің оқиғаларды баяндау тәсілдерінде түбегейлі өзгерістерге әкелді. Бұл түсінік кинематографистердің технологиялық және әлеуметтік өзгерістерге қалай жауап беретінін анықтауға көмектеседі, бұл киноның болашақ даму үрдістерін айқындау үшін маңызды.

Кино теориясында кинотіл мен стильдерді зерттеу кинематограф әлеміне терең бойлауға және режиссерлер қолданатын әртүрлі көркемдік тәсілдерді түсінуге мүмкіндік берді. Алынған нәтижелер бұл тақырыпты XX ғасырда зерттеудің маңыздылығын ерекше көрсетеді. Кино теориясындағы кинотіл мен стильдерді түсіну кинематографиялық туындыларды тереңірек талдауға және интерпретациялауға көмектеседі, өнерді қабылдау мен түсіну мүмкіндіктерін кеңейтеді. Киноның негізгі стильдері — реализм, экспрессионизм, символизм және жаңа толқын — режиссерлер өз идеялары мен тұжырымдамаларын жеткізу үшін қолданатын түрлі көркемдік тәсілдер мен техникаларды көрсетеді.

Кинематографта визуалды және дыбыстық әдістердің әртүрлілігі мен эволюциясы, түсіру және постөндіріс техникасының өзгеруі фильм стиліне және оның қабылдануына әсер етеді. Технологиялық даму және мәдени

өзгерістер жаңа визуализация әдістерінің пайда болуына алып келіп, киноны көркемдік тұрғыдан әсерлі және динамикалық етеді. Цифрлық технологиялардың енгізілуі кинематографистерге бейнелер мен дыбысты өңдеудің жаңа мүмкіндіктерін ұсынды. Бұл режиссерлерге күрделі визуалды эффектілерді жасауға ғана емес, сонымен қатар фильмнің атмосферасы мен көңіл-күйін дәл бақылауға мүмкіндік берді. Мысалы, компьютерлік графиканы пайдалану шынайы және фантастикалық әлемдерді жасау арқылы фильмнің әсерлілігін арттырады.

Кино мәдени өнім ретінде жеке тұлғаның өзіндік болмысын қалыптастыруда, мәдени құндылықтар мен нормаларды жеткізуде маңызды рөл атқарады. Фильмдер жиі басым идеологиялар мен мәдени көңіл-күйлерді бейнелейді, сонымен қатар оларға ықпал етіп, жаңа идеялар мен көзқарастар ұсынады. Мысалы, фильмдердің баяндау тәсілі мен символикасы арқылы маңызды әлеуметтік хабарламалар беріліп, өзекті мәселелерді талқылауға және қайта пайымдауға жағдай жасалады. Бұдан бөлек, киноның эстетикалық жағы аудиториямен терең эмоционалдық және эстетикалық байланыс орнатуға ықпал етеді. Визуалды және дыбыстық техникаларды қолдану арқылы фильмдер көрермендерге күшті эмоциялық әсер қалдырып, ұзақ есте сақталатын әсер береді. Бұл, өз кезегінде, тек қана ойын-сауық құралы ғана емес, сонымен бірге адамзат тәжірибесінің әртүрлі мәдени және жеке аспектілерін терең түсінуге және бағалауға мүмкіндік береді.

Ұлттық киноиндустриялар кинематографияны бірегей мәдени құндылықтар мен әлеуметтік шындықтарды көрсету құралы ретінде пайдаланады. Фильмдер тек ойын-сауық көзі ғана емес, сонымен қатар тарихи жад пен мәдени ерекшеліктерді жеткізуге және сақтауға қабілетті маңызды мәдени

артефакт болып табылады. Сонымен қатар, зерттеу киноның түрлі халықтар арасындағы мәдени диалог пен түсіністікті дамытудағы рөлін ерекше атап өтті. Бір мәдени ортада жасалған фильмдерді өзге мәдени контекстегі көрермендер де түсініп, қабылдай алатыны, бұл өз кезегінде, стереотиптерді жоюға және әртүрлі мәдениеттер арасындағы көпірлерді орнатуға ықпал ететіні айқындалды.

Бұл зерттеу кино тілі мен кино стиліне қатысты бұрыннан бар білім қорын толықтырып, осы саладағы болашақ зерттеулерге жаңа перспективалар мен талдау құралдарын ұсынды.

Негізгі тұжырымдар

Фильмдерді талдау кинотіл арқылы күрделі гендерлік өзара әрекеттестіктерді тиімді жеткізуге болатынын көрсетті. Бұл билік үшін күресті, эмоционалды күйлерді және кейіпкерлердің ішкі қақтығыстарын бейнелеуге мүмкіндік береді. Сондай-ақ, әйел режиссерлердің көбеюі кинематографиялық стильдердің өзгеруіне әсер етіп, гендерлік бейнелеуге жаңа көзқарастар мен тәсілдерді енгізетіні атап өтілді. Бұл кинотілді жаңа мағыналар мен интерпретациялармен байытады.

Кинематографиялық өнердің жұмыс істеу механизмдерін түсіну оның эстетикалық және техникалық аспектілерін анықтап қана қоймай, мәдениет пен қоғамдағы маңыздылығын да айқындайды. Бұл кинематографияны теориялық зерттеуге маңызды үлес қосып, осы саладағы болашақ зерттеулер үшін негіз қалыптастырады. Кинотіл мен кинематографиялық стильдерді түсіну кино саласындағы шығармашылық мамандар, сыншылар және көрермендер үшін аса маңызды, өйткені бұл олардың киноны қабылдауын байытып, фильмдерді тереңірек талдауға және бағалауға мүмкіндік береді. Зерттеу нәтижелері кинематографиялық өнерді теориялық тұрғыдан тереңірек ұғынуға

ғана емес, оны тәжірибеде қолдануға да көмектеседі.

Қорытынды

Кино тілі мен стильдері теориясын зерттеу түрлі кинематографиялық тәсілдер мен техникалар фильмнің мағыналық тұтастығын қалыптастыруға және көрерменге әсер етуге қалай ықпал ететінін тереңірек зерделеуге мүмкіндік берді. Кино тілінің негізгі элементтері — кадрлау, монтаж, дыбыстық безендіру және актерлік ойын — аудиторияның эмоциялық және интеллектуалдық реакциясын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Зерттеу кинематографияның әлеуметтік-мәдени түсініктер мен диалогтарды қалыптастырудағы үлкен ықпалын көрсетті, бұл оның қоғам мен мәдени үрдістерді бейнелеуге және қалыптастыруға қабілетті қуатты коммуникация құралы екенін айқындайды.

Кинематографиядағы технологиялық жаңашылдықтар, соның ішінде цифрлық революция, кино тіліне үлкен әсерін тигізіп, баяндау формалары мен визуалды-эмоциялық өрнек мүмкіндіктерін кеңейтті. Кино стильдеріндегі өзгерістер тек мәдени өзгерістерді бейнелеп қана қоймай, фильмдерді түсіну мен қабылдау тәсілдеріне ықпал етті, тұлғалық және қоғамдық мәселелерді түсінудің жаңа жолдарын ұсынды. Кинодағы феминистік талдау стереотиптерді бұзып, гендерлік теңдікті алға жылжытуға көмектеседі, ал кино арқылы мәдениетаралық өзара әрекеттесуді зерттеу оның әртүрлі халықтар арасындағы мәдени диалог құралы ретіндегі рөлін айқындайды. Кино стильдерінің әртүрлілігі олардың интерпретациясы мен қабылдануына тікелей әсер ететіні зерттеуде көрсетілді.

Осы зерттеу нәтижелері киноның әлеуметтік және мәдени үдерістерге әсерін, әсіресе жаһандану және

гендерлік нормалардың өзгеруі тұрғысынан тереңірек талдау қажеттілігін көрсетеді. Болашақ зерттеулер әртүрлі мәдениеттердегі кино баяндауларға цифрлық технологиялардың әсерін,

гендерлік репрезентациядағы өзгерістерді, киноның мәдени ықпалын және мәдениетаралық өзара әрекеттесу аспектілерін қарастырып, кинематографияның әлеуметтік-мәдени әсерін жақсырақ түсінуге көмектесуі тиіс.

Авторлардың үлесі:

Б. Нөгербек – әдістемелерді құрастыру, дереккөздер дайындау, салыстырмалы талдау жасау, мақаланың соңғы нұсқасын бекіту.

Е. Джумабеков – зерттеу жүргізу, тұжырымдаманы әзірлеу, тақырыптың өзектілігін нақтылау, мәтінді дайындау және редакциялау.

Вклад авторов:

Б. Нөгербек – разработка методологии, подготовка материалов, проведение сравнительного анализа, утверждение окончательной версии статьи.

Е. Джумабеков – проведение исследования, разработка концепции, уточнение актуальности темы, подготовка и редактирование текста.

Author's contribution:

B. Nogerbek – development of methodology, preparation of materials, comparative analysis, approval of the final version of the article.

Y. Jumabekov – conducting research, developing a concept, clarifying the relevance of the topic, preparing and editing the text.

Дереккөздер тізімі:

- Айдар, Алма. *Қазақ көркемсуретті киносындағы арт-синема ерекшеліктері*. 2015. Алматы. Темірбек Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы, PhD докт. ғыл. дәреж. алу үшін дайын. дис. 2025
- Ногербек, Бауыржан. *Экранно-фольклорные традиции в казахском игровом кино*. Алматы, RUAN, 2008.
- Смаилова, Инна. *Спор кинокритика с киноврединой по поводу стиля и киноязыка в казахском игровом кино*. Астана, 2013.
- Фрейлих, Семен. *Кино теориясы: Эйзенштейннен Тарковскийге дейін*. Нұр-Сұлтан: Ұлттық аударма бюросы, 2020.
- Amirbekova, Dana, et al. "New Model of Contemporary Kazakh Cinema – Artstream: Trends and Paradigms." *Open Cultural Studies*, vol. 9, no. 1, 2025.
- Brown, Blain. *Cinematography: Theory and Practice*. New York: Routledge, 2016.
- Dadi, Iftikhar. *Lahore Cinema: Between Realism and Fable*. Seattle: University of Washington Press, 2022.
- Stam, Robert. *Film Theory: An Introduction*. Melbourne: John Wiley & Sons, 2017.
- Frye, Steven. "Naturalism, Aesthetics, and the New Hollywood Cinema." *Studies in American Naturalism*, vol. 17, 2022, pp. 175–96.
- Gerdesits, Peter. "Trauma, Surrealism and Time Out of Joint in The Lighthouse." *Americana*, vol. 19, 2022, Eötvös Lóránd U.
- Graham, Peter, and Ginette Vincendeau, editors. *The French New Wave: Critical Landmarks*. Bloomsbury Publishing, 2022.
- Kassymkhanova, Akmaral, et al. "'Exceptional' Heroes in Inclusive Film of Kazakhstan." *Central Asian Journal of Art Studies*, vol. 20, 2021, pp. 120–133.
- Kamza, Assel. *Kazakh Cinema and the Nation: A Critical Analysis*. Enlighten Theses, U of Glasgow, 2021.
- Karthick Babu, R., and V. Vishnuvardhan. "The Impact of Fantasy and Symbolism in C. S. Lewis' 'The Chronicles of Narnia'." *Journal of Language and Linguistic Studies*, vol. 17, 2021.
- Kerlan, Antoine. "Wishful Images: Three Cinematographic Portraits of a National Film Company." *Journal of Chinese Cinemas*, vol. 15, 2021, pp. 1–21.
- Khakimov, Azat, and Malik Mukanov. "Retracted Article: Documentary Method at Featuring Films of Kazakhstan: Systemizing and Analysis on the Selected Films Example within 1945 and 2018." *Quarterly Review of Film and Video*, vol. 39, 2022, Taylor & Francis.

- Lancaster, Kurt. *Basic Cinematography: A Creative Guide to Visual Storytelling*. Routledge, 2019.
- Malaina, Alex. "Assembling the Natural and the Supernatural in Thai Independent Cinema: The Ethno-Cinematographic Rhizomes of Apichatpong Weerasethakul." *Asian Anthropology*, vol. 21, 2022, pp. 138–54.
- Maddock, Daniel. "Reframing Cinematography." *Media Practice and Education*, vol. 20, 2019, Taylor & Francis.
- Nevill, Anthony. *Towards a Philosophy of Cinematography*. Springer, 2021.
- Newlin, Keith. *The Oxford Handbook of American Literary Realism*. Oxford UP, 2019.
- Smith, Anthony. *The New Naturalism*. Manchester UP, 2019.
- Stam, Robert. *Film Theory: An Introduction*. John Wiley & Sons, 2017.
- Strickland, Jonathan. "A Cinematic Soap Opera: The Development of Cinematography as an Advertising and Promotional Tool in Lever Brothers Limited." *Business History*, vol. 66, 2021, pp. 136–56.
- Wallen, Paul. *Signs and Meaning in the Cinema*. Bloomsbury Publishing, 2019.

References:

- Aidar, Alma. *The Features of Art Cinema in Kazakh Films* [Aidar, Alma. Қазақ көркемсуреtti kinosyndaғы art-sinema yerekshelikteri.] 2015. Temirbek Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts, PhD thesis (in Kazakh). 2025.
- Nogerbek, Bauyrzhan. *Ekranno-fol'klornye traditsii v kazakhskom igrovom kino*. Almaty, RUAN, 2008.
- Smailova, Inna. *Spor kinokritika s kinovredinoi po povodu stilii i kinoyazyka v kazakhskom igrovom kino*. Astana, 2013.
- Freilikh, Semyon. *Kino teoriia: Eizenshtein Tarkovskogo do*. Nur-Sultan, Ulttyk audarma biurosy, 2020.
- Amirbekova, Dana, et al. "New Model of Contemporary Kazakh Cinema – Artstream: Trends and Paradigms." *Open Cultural Studies*, vol. 9, no. 1, 2025.
- Brown, Blain. *Cinematography: Theory and Practice*. New York: Routledge, 2016.
- Dadi, Iftikhar. *Lahore Cinema: Between Realism and Fable*. Seattle: University of Washington Press, 2022.
- Stam, Robert. *Film Theory: An Introduction*. Melbourne: John Wiley & Sons, 2017.
- Frye, Steven. "Naturalism, Aesthetics, and the New Hollywood Cinema." *Studies in American Naturalism*, vol. 17, 2022, pp. 175–96.
- Gerdesits, Peter. "Trauma, Surrealism and Time Out of Joint in The Lighthouse." *Americana*, vol. 19, 2022, Eötvös Lóránd U.
- Graham, Peter, and Ginette Vincendeau, editors. *The French New Wave: Critical Landmarks*. Bloomsbury Publishing, 2022.
- Kassymkhanova, Akmaral, et al. "'Exceptional' Heroes in Inclusive Film of Kazakhstan." *Central Asian Journal of Art Studies*, vol. 20, 2021, pp. 120–133.
- Kamza, Assel. *Kazakh Cinema and the Nation: A Critical Analysis*. Enlighten Theses, U of Glasgow, 2021.
- Karthick Babu, R., and V. Vishnuvardhan. "The Impact of Fantasy and Symbolism in C. S. Lewis' 'The Chronicles of Narnia'." *Journal of Language and Linguistic Studies*, vol. 17, 2021.
- Kerlan, Antoine. "Wishful Images: Three Cinematographic Portraits of a National Film Company." *Journal of Chinese Cinemas*, vol. 15, 2021, pp. 1–21.
- Khakimov, A. S., and M. F. Mukanov. "Retracted Article: Documentary Method at Featuring Films of Kazakhstan: Systemizing and Analysis on the Selected Films Example within 1945 and 2018." *Quarterly Review of Film and Video*, vol. 39, 2022, Taylor & Francis.

Lancaster, Kurt. *Basic Cinematography: A Creative Guide to Visual Storytelling*. Routledge, 2019.

Malaina, Alex. "Assembling the Natural and the Supernatural in Thai Independent Cinema: The Ethno-Cinematographic Rhizomes of Apichatpong Weerasethakul." *Asian Anthropology*, vol. 21, 2022, pp. 138–54.

Maddock, Daniel. "Reframing Cinematography." *Media Practice and Education*, vol. 20, 2019, Taylor & Francis.

Nevill, Anthony. *Towards a Philosophy of Cinematography*. Springer, 2021.

Newlin, Keith. *The Oxford Handbook of American Literary Realism*. Oxford UP, 2019.

Smith, Anthony. *The New Naturalism*. Manchester UP, 2019.

Stam, Robert. *Film Theory: An Introduction*. John Wiley & Sons, 2017.

Strickland, Jonathan. "A Cinematic Soap Opera: The Development of Cinematography as an Advertising and Promotional Tool in Lever Brothers Limited." *Business History*, vol. 66, 2021, pp. 136–56.

Wallen, Paul. *Signs and Meaning in the Cinema*. Bloomsbury Publishing, 2019

Нөгербек Баубек, Джумабеков Ержан

Казахская национальная академия искусств имени Темирбека Жургенова, (Алматы, Казахстан)

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПЦИЙ СТИЛЯ И ЯЗЫКА КИНО

Аннотация. Исследование языка кино и стиля имеет важное значение для адаптации кинематографистов к изменениям, вызванным процессами глобализации и цифровизации. Это позволяет им более глубоко осознавать и адекватно интерпретировать культурные и социальные тенденции, а также точно отражать их в своих произведениях. Работа ориентирована на выявление ключевых этапов развития языка кино и стиля, а также на анализ их воздействия на формирование смысловых конструкций в киноискусстве. Для достижения поставленных целей были проведены сравнительные исследования кинематографических методов различных исторических периодов, а также ретроспективный анализ этапов эволюции языка и стиля кино, с акцентом на их влияние на семантическую структуру кинематографических произведений. Язык кино, который объединяет создание кадра, монтаж и звук, формирует эмоциональную атмосферу фильма. Переход от немого кино к звуковому оказал значительное влияние на эволюцию кинематографического языка, обогатив методы повествования: появились сложные диалоги, музыкальное сопровождение и новые способы организации звуковых и визуальных элементов. Технологический прогресс — от внедрения звука до использования цветного и цифрового изображения — значительно расширил возможности режиссеров в создании значений и усилении эмоционального воздействия. Изменения в стиле, такие как переход от реализма к модернизму, оказали существенное влияние на восприятие и интерпретацию фильмов аудиторией. Культурный и национальный контекст в свою очередь формируют особенности киноработ, отражая социально-культурные реалии различных стран. Феминистская перспектива в кино позволила раскрыть гендерные аспекты, продемонстрировать влияние стереотипов и предложить новые подходы к изображению мужчин и женщин. Важную роль в этом процессе сыграли фильмы, которые способствовали формированию и распространению культурных ценностей, таким образом влияя на культурный обмен и социальное развитие через визуальное искусство. Анализ воздействия новых технологий на кино в различных культурных контекстах подчеркивает, что кинематографические техники оказывают глубокое влияние на общество и культуру. Изучение языка кино и стиля помогает режиссерам и критикам совершенствовать качество кинематографических произведений, обеспечивая более точное понимание технических приемов и стилистических особенностей, что, в свою очередь, способствует дальнейшему развитию киноискусства.

Ключевые слова: кинематографические техники, визуальное повествование, деконструкция жанра, эстетические ценности.

Для цитирования: Нөгербек, Баубек и Джумабеков Ержан. «Теоретический анализ концепций стиля и языка кино». *Central Asian Journal of Art Studies*, т. 10, №1, 2025, с. 76–96, DOI: 10.47940/cajas.v10i1.1022

Авторы прочитали и одобрили окончательный вариант рукописи и заявляют об отсутствии конфликта интересов.

Nogerbek Baubek, Jumabekov Yerzhan

Temirbek Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts (Almaty, Kazakhstan)

THEORETICAL ANALYSIS OF THE CONCEPTS OF FILM STYLE AND FILM LANGUAGE

Abstract. The study of film language and style is crucial for filmmakers to adapt to the transformations brought about by globalization and digitalization. This enables them to gain a deeper understanding of, and accurately represent, cultural and social trends in their works. The research aims to identify the key stages in the development of film language and style and analyze their influence on the construction of meaning in cinematic productions. To achieve this, comparative studies of cinematic techniques from various historical periods were conducted, alongside a retrospective examination of the evolution of film language and style and their impact on the semantic structure of cinematic works. Film language, which integrates frame composition, editing, and sound, shapes the emotional atmosphere of a film. The transition from silent to sound cinema had a profound effect on the evolution of film language, enriching narrative techniques: the emergence of complex dialogues, musical scores, and new approaches to organizing sound and visual elements. Technological advancements—from the introduction of sound to the adoption of color and digital imagery—greatly expanded filmmakers' ability to enhance meaning and emotional impact. Changes in style, such as the shift from realism to modernism, significantly influenced the audience's reception and interpretation of films. Cultural and national contexts play a critical role in shaping the distinctive characteristics of cinematic works, reflecting the socio-cultural realities of different countries. The feminist approach to cinema revealed gender-related aspects, demonstrated the influence of stereotypes, and introduced new perspectives on the representation of men and women. Films have played a pivotal role in shaping and disseminating cultural values, thus contributing to cultural exchange and social development through visual art. The necessity to analyze the impact of new technologies on cinema within diverse cultural contexts highlights the profound influence that cinematic techniques have on society and culture. The study of film language and style helps filmmakers and critics enhance the quality of films by deepening their understanding of technical methods and stylistic nuances, thereby fostering the further evolution of cinematic art.

Keywords: cinematic techniques, visual narration, genre deconstruction, aesthetic values.

Cite: Nogerbek, Baubek, and Jumabekov Yerzhan. "Theoretical analysis of the concepts of film style and film language". *Central Asian Journal of Art Studies*, Vol. 10, No. 1, 2025, pp. 76–96, DOI: 10.47940/cajas.v10i1.1022

The authors have read and approved the final version of the manuscript and declare no conflicts of interests.

Авторлар туралы мәлімет:

Баубек Нөгербек — Темірбек Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясының доценті, «Кино тарихы мен теориясы» кафедрасының меңгерушісі, PhD докторы (Алматы, Қазақстан);

Ержан Джумабеков — Темірбек Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы, «Кино тарихы мен теориясы» кафедрасының аға оқытушысы, PhD докторанты (Алматы, Қазақстан).

Сведения об авторах:

Баубек Нөгербек — доцент Казахский Академии национальных искусств имени Темирбека Жургенова, заведующий кафедрой «История и теория кино», доктор PhD (Алматы, Казахстан);

ORCID ID: 0000-0001-8128-8381
E-mail: baubek.nogerbek@gmail.com

Ержан Джумабеков — старший преподаватель кафедры «История и теория кино» Казахской академии национальных искусств имени Темирбека Жургенова, докторант PhD (Алматы, Казахстан).

ORCID ID: 0009-0008-2742-0431
E-mail: jumabekovyerzhan@gmail.com

Information about the authors:

Baubek Nogerbek — Department of Film History and Theory, Temirbek Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts (Almaty, Kazakhstan)

Yerzhan Jumabekov — Senior Lecturer at the Department of Film History and Theory, Temirbek Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts (Almaty, Kazakhstan)